

Окрім цього, "завідомо незаконне" одержання субсидії, субвенції, дотації чи кредиту в описаних у новій ч. 3 ст. 222 КК випадках не завжди буде безпідставним, оскільки незаконність одержання може бути пов'язана, наприклад, з відсутністю необхідного документу (документів), який заявник не надав, але в принципі може надати. Тому у цих випадках може виявитись, що особа, яка подає документи (або юридична особа, від імені якої вона діє), в принципі мала право на одержання відповідних коштів, але попри це буде притягнута до кримінальної відповідальності, що виглядає несправедливим¹.

З огляду на зазначені зауваження та з метою узгодження назви вдосконаленої ст. 222 КК та її диспозиції, вважаємо за доцільне назву статті викласти в наступній редакції: "Стаття 222. Незаконне одержання субсидії, субвенції, дотації або кредиту".

З урахуванням висловлених зауважень та пропозиції до законопроекту диспозицію ст. 222 КК пропонується викласти в такій редакції:

"Стаття 222. Незаконне одержання субсидії, субвенції, дотації або кредиту

Одержання субсидії, субвенції, дотації або кредиту, вчинене шляхом обману без мети обернення їх на свою користь чи користь третіх осіб фізичною особою-підприємцем, засновником (учасником) суб'єкта господарської діяльності, службовою особою, карється – ...

Ті самі дії, якщо вони вчинені повторно, за попередньою змовою групою осіб або завдали великої матеріальної шкоди, карються – ..."

Санкцію аналізованої статті пропонується залишити без змін.

Стаття надійшла до редколегії 20.04.2010 р.

УДК 347.92

С.С. Бичкова

**ПОДАННЯ ПОЗОВНОЇ ЗАЯВИ ТА УЧАСТЬ
У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ ЯК ФОРМА УЧАСТІ
У ПОЗОВНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ОРГАНІВ ТА ОСІБ,
ЯКИМ ЗАКОНОМ НАДАНО ПРАВО ЗАХИЩАТИ
ПРАВА, СВОБОДИ ТА ІНТЕРЕСИ ІНШИХ ОСІБ**

У науковій статті досліджується одна із форм участі у позовному провадженні органів та осіб, яким законом надано право захищати права, свободи та законні інтереси інших осіб, а саме: звернення до суду із заявами про захист

¹ Висновок головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України на проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо вдосконалення механізму кримінальної відповідальності за шахрайство з фінансовими ресурсами» (реєстр. № 5427 від 12.10.2009 р.).

прав, свобод та інтересів інших осіб або державних чи суспільних інтересів та участь у цивільних справах.

Ключові слова: органи та особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб; процесуальні права та обов'язки органів та осіб, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб.

В научной статье исследуется одна из форм участия в исковом производстве органов и лиц, которым законом предоставлено право защищать права, свободы и законные интересы других лиц, а именно – обращение в суд с заявлениями о защите прав, свобод и интересов других лиц или государственных или общественных интересов и участие в гражданских делах.

Ключевые слова: органы и лица, которым законом предоставлено право защищать права, свободы и интересы других лиц; процессуальные права и обязанности органов и лиц, которым законом предоставлено право защищать права, свободы и интересы других лиц.

This scientific article investigates one form of participation in claim realization of authorities and people who are gained by law a right to protect rights, liberties and law interests of other people, in particular address to the court with statements about defence of rights, liberties and law interests of other people or state or society interests and participation in civil matters.

Key words: authorities and people who are gained by law a right to protect rights, liberties and law interests of other people; procedural rights and obligations of people who are gained by law a right to protect rights, liberties and law interests of other people.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У статтях 45 і 46 ЦПК України визначено основні положення одного із інститутів цивільного процесуального права – інституту захисту прав, свобод та інтересів інших осіб.

Метою цього інституту є надання допомоги, сприяння у судовому захисті особам, які внаслідок певних причин (стану здоров'я, матеріального стану, похилого віку тощо) не можуть самостійно захистити свої права, свободи чи інтереси. Тому, участь у цивільному судочинстві органів та осіб, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб, сприяє виконанню вимог закону про справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд цивільних справ, а також ухваленню судових рішень, що ґрунтуються на законі.

Виходячи із ст. 45 ЦПК України, однією з форм участі у цивільному процесі указаних органів та осіб є *звернення до суду із заявами про захист прав, свобод та інтересів інших осіб або державних чи суспільних інтересів і участь у цивільних справах* (в літературі така форма іменується "ініціатив-

ною" [12, с. 206], адже за змістом відповідне звернення має на меті ініціювання цивільного процесу).

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми. Проблемні аспекти участі у цивільному процесі органів та осіб, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб неодноразово були предметом наукових розвідок вчених-процесуалістів. Дослідженнями з відповідної тематики займалися, зокрема, І.Д. Алієва, Й.Г. Богдан, Д.Р. Джалілов, М.І. Еріашвілі, Г.Л. Осокіна, Л.В. Туманова, С.Я. Фурса, М.С. Шакарян, Т.І. Шахова, М.Й. Штефан та інші. Проте зазначені науковці досліджували здебільшого цивільний процесуальний правовий статус зазначених органів та осіб, не приділяючи належної уваги процесуальним формам їх участі у цивільній справі.

Вищезазначене зумовлює актуальність теми цієї наукової статті, *метою* якої є дослідження процесуальної форми участі у позовному провадженні органів та осіб, яким законом надано право захищати права, свободи та законні інтереси інших осіб, у разі звернення до суду із заявами про захист прав, свобод та інтересів інших осіб або державних чи суспільних інтересів і участі у цивільних справах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Беручи участь у цивільному процесі у формі звернення до суду із заявами про захист прав, свобод та інтересів інших осіб або державних чи суспільних інтересів і участі у цивільних справах, органи та особи, яким законом надано право захищати права, свободи та законні інтереси інших осіб, повинні дотримуватися загальних вимог закону, зокрема щодо підсудності цивільних справ (статті 108–114 ЦПК України), форми і змісту позовної заяви (заяви), порядку її подання (статті 119, 120 ЦПК України), при підготовці позовів, заяв забезпечувати їх повноту та вмотивованість, посилаючись на норми матеріального і процесуального права, якими регулюються відповідні правовідносини, на конкретні докази, долучати їх до позовів, заяв (п. 6.1 Наказу Генеральної прокуратури України № 6гн від 29 листопада 2006 р. "Про організацію представництва прокурором в суді інтересів громадянина або держави та їх захисту при виконанні судових рішень"). У своїй заяві вони також мають обов'язково зазначити підстави свого звернення до суду (ч. 6 ст. 119 ЦПК України). Інакше суд може залишити їх заяву без руху або повернути її відповідно до статей 115, 121 ЦПК України.

При пред'явленні позову, поданні заяви прокурором останній повинен вживати заходів щодо забезпечення позовних вимог, вказувати конкретний спосіб забезпечення та мотивувати його, а також реагувати на випадки необґрунтованої відмови у забезпеченні позову, заяви (п. 6.2 Наказу Генеральної прокуратури України № 6гн від 29 листопада 2006 р. "Про організацію представництва прокурором в суді інтересів громадянина або держави та їх захисту при виконанні судових рішень").

Слід звернути увагу і на те, що органам та особам, яким законом надано право захищати права, свободи та законні інтереси інших осіб, не потрібно отримувати від позивача права на звернення до суду, оскільки необхідні для цього повноваження їм надає закон. Тому, приймаючи позовну заяву від цих органів та осіб, суддя тільки має перевірити, чи надано їм законом відповідне право на ініціювання відкриття провадження у справі.

Подібність правового статусу органів та осіб, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб, з правовим статусом сторони у справі призвела до того, що в юридичній літературі відповідних органів та осіб іноді іменують "процесуальними позивачами" [2, с. 62; 5, с. 93–94; 18, с. 9], "заявниками позовів" [3, с. 46; 6, с. 146] або "держорганами-заявниками" [4, с. 109], "сторонами у процесуальному розумінні" [1, с. 127; 7, с. 96; 13, с. 150; 15, с. 190]. Крім того, участь у справі органів та осіб, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб, спрямована "на виконання ними компетенції, яка визначається їх функціями у державному чи громадському житті" [16, с. 152]. Щоб підкреслити цю процесуальну відмінність органів та осіб, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб, деякі процесуалісти пропонують називати їх "функціонерами" [17, с. 142].

Проте, з думкою про доцільність найменування органів та осіб, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб, "процесуальними позивачами" погодитися не можна. У законодавстві України, а також у науці цивільного процесуального права відсутній поділ позивачів на позивачів у матеріальному та процесуальному розумінні. Ознайомлення з ч. 1 ст. 26, ч. 1 ст. 30 ЦПК України дозволяє стверджувати, що позивач – категорія виключно процесуальна.

Крім того, варто пам'ятати, що у будь-якому разі, хто б не звертався до суду із позовною заявою, позивачем завжди залишається особа, на захист прав, свобод та інтересів якої відкрито провадження у цивільній справі. Орган або особа, які у встановлених законом випадках звернулися до суду із позовною заявою, не стають стороною у справі, оскільки: вони не є суб'єктами спірних матеріальних правовідносин; не мають матеріально-правової заінтересованості у результатах розгляду цивільної справи; на них не поширює свою законну силу рішення суду; вони не є суб'єктами сплати судових витрат; вони не мають права укладати мирову угоду; поряд з ними, у справу притягується інша особа, матеріальні права якої повинен захистити суд, а саме – позивач.

Із цього приводу слушним видається навести вислів М.А. Вікут: "Не являясь стороной спорного гражданского правоотношения, прокурор и другие организации и лица, возбуждающие процесс по защите чужого

права, не можуть совершати такі процесуальні дії, які спрямовані на розпорядження спірним правом, являються об'єктом судової захисти" [3, с. 44].

Викладене дозволяє зробити висновок, що органи та особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб, не є позивачами у цивільному судочинстві, у тому числі процесуальними.

Із міркувань висловлених вище, органи та особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб, не слід іменувати і "сторонами у процесуальному розумінні".

"Заявники позовів" – термін зовсім невдалий, адже поєднує у собі законодавчі найменування з різних видів цивільного судочинства – позовного, окремого та наказного проваджень. Так, згідно із ч. 1 ст. 118 ЦПК України позов пред'являється у позовному провадженні, а заявник – особа, яка бере участь у наказному та окремому провадженнях (ч. 2 ст. 26 ЦПК України).

Відповідне поєднання законодавчих термінів ми вважаємо неприйнятним, зважаючи також на те, що відповідно до ч. 3 ст. 26 ЦПК України органи та особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб, можуть брати участь у всіх видах цивільного судочинства (позовному, наказному і окремому провадженнях), кожне із яких має відкриватися у визначеній законом формі – шляхом подання позовної або іншої заяви.

Крім того, термін "заявники позовів" є недоцільним у тому контексті, що його використання "дає неверний орієнтир для определения правового положения данной категории лиц, ограничивая их процессуальную деятельность только лишь предъявлением иска" [12, с. 222]. Водночас, цивільне процесуальне законодавство України виокремлює не одну, а три форми участі у цивільному судочинстві органів та осіб, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб (ст. 45 ЦПК України) і подання позовної заяви є складовою однієї із них.

З аналогічних міркувань неприйнятним для використання видається і термін "держоргани-заявники". Які ж вони заявники, якщо процесуальний закон передбачає їх участь у процесі ще і в іншій формі – подання висновків на виконання своїх повноважень? Крім того, слід погодитися з М.С. Шакарян, держорган може мати і матеріально-правову заінтересованість у розгляді справи, займаючи правове положення позивача або третьої особи [15, с. 202]. Ще один аргумент проти відповідного найменування – термін "держоргани-заявники" не охоплює всього переліку осіб, яких ЦПК України відносить до органів та осіб, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб. Як у цьому випадку бути, наприклад, з фізичними та юридичними особами, яким законом також надані відповідні права?

Не слід іменувати органи та особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб, і "функціонерами", виходячи з того, що в такому випадку подібну назву за аналогією "виконання ними компетенції, яка визначається їх функціями у державному чи громадському житті" [17, с. 142] можна було б застосовувати для найменування й інших учасників цивільного процесу, таких, як: експерт, перекладач, секретар судового засідання та ін.

На наш погляд, найбільш вдалими у цьому контексті є використання саме законодавчого терміну - "органи та особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб". Цей термін відбиває найсуттєвішу рису відповідної категорії осіб, які беруть участь у справах, - їх участь у процесі у формі його ініціювання або іншої встановленої законом форми для захисту прав, свобод чи законних інтересів інших осіб.

Органи та особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб або державні чи суспільні інтереси, є самостійними учасниками цивільного процесу, незалежні від інших осіб, які беруть участь у справі (у тому числі і від позивача), завжди діють за власним переконанням і від свого імені.

Хоча у разі відкриття провадження у цивільній справі за позовною заявою органів та осіб, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб, потрібно з'ясувати, чи підтримує заявлені вимоги особа, в інтересах якої подана відповідна заява. Тому, на підставі ч. 1 ст. 127 ЦПК України, суд повинен невідкладно надіслати копію ухвали про відкриття провадження у цивільній справі особі, на захист прав, свобод та інтересів якої було відкрито провадження. Хоча законодавець про це прямо не зазначив, разом з копією ухвали такій особі необхідно надсилати копію позовної заяви з копіями доданих до неї документів. Якщо особа, яка має цивільну процесуальну дієздатність і в інтересах якої подана заява, не підтримує заявлених вимог, суд має залишити заяву без розгляду (ч. 3 ст. 46 ЦПК України).

Якщо органи та особи, яким законом надано відповідне право, звернулися до суду із позовною заявою на захист прав, свобод чи інтересів інших осіб або державних чи суспільних інтересів, вони наділяються всіма процесуальними правами та обов'язками особи, в інтересах якої вони діють, за єдиним винятком: ці органи та особи не мають права укладати мирову угоду.

Видається, указане обмеження правового статусу таких органів і осіб є неповним. Адже, до органів та осіб, які звернулися до суду із позовною заявою (заявою) на захист прав, свобод чи інтересів інших осіб або державних чи суспільних інтересів, не може бути пред'явлений зустрічний по-

зов. Крім того, на них не розповсюджує свою дію законна сила судового рішення, оскільки вони не є суб'єктами спірних матеріально-правових відносин (ч. 3 ст. 223 ЦПК України). Органи та особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб або державні чи суспільні інтереси, звільняються від сплати судового збору за подання позовної заяви (пункти 10, 30 ч. 1 ст. 4 Декрету Кабінету Міністрів "Про державне мито").

Таким чином, враховуючи зазначені обмеження, органи та особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб, у позовному провадженні отримують права та обов'язки позивача. Звідси випливає, що вони мають всі права та обов'язки, зокрема, визначені у ст. 27 ЦПК України, а також мають право:

- 1) протягом усього часу розгляду справи змінити підставу або предмет позову;
- 2) збільшити або зменшити розмір позовних вимог;
- 3) відмовитися від позову;
- 4) вимагати виконання судового рішення в частині, що стосується особи, в інтересах якої вони діють.

Використовувати ці права зазначені органи можуть без узгодження своїх дій із позивачем. З цього приводу вдало висловився С.Н. Абрамов: "Что касается взаимоотношений с лицом, чьи права охраняются предъявленным иском, то они определяются той позицией, какую занимает данное лицо, она может совпадать с позицией прокурора, но может и не совпадать; прокурор, во всяком случае, не связан с позицией этого лица и действует в зависимости от обстоятельств дела и на основе закона" [1, с. 127].

Іноді в юридичній літературі можна зустріти думку, що ініціюючи позовне провадження, прокурор, поряд з правами позивача, а також загальними правами осіб, які беруть участь у справах, наділений й спеціальними повноваженнями, визначеними у ч. 1 ст. 20 Закону України "Про прокуратуру" [11, с. 135-136; 14, с. 223].

На наш погляд, такий підхід не можна вважати виправданим. "Не обосновано имеющее место в теории смешение процессуальных прав и обязанностей прокурора с его должностными правами и обязанностями", - слушно зауважив Д.Р. Джалилов [8, с. 37].

Системний аналіз статей 19, 20, ч. 1 ст. 35 зазначеного закону, а також ч. 1, 2 ст. 45, ч. 1 ст. 46 ЦПК України дозволяє стверджувати, що спеціальні права, регламентовані у ч. 1 ст. 20 Закону України "Про прокуратуру", прокурор має право реалізовувати виключно при здійсненні прокурорського нагляду за додержанням і застосуванням законів. А відповідної форми участі прокурора у цивільному процесі законодавець не передбачає. Крім

того, правова норма, закріплена у ч. 1 ст. 35 Закону України "Про прокуратуру", чітко визначає: вступаючи у цивільну справу, "прокурор має рівні права з іншими учасниками судового засідання". "Включаючись в процес, прокурор неизбежно приобщається к тем правилам, которые действуют в нем и без которых невозможно осуществление правосудия", - пише С.Ю. Кац [9, с. 13].

Виходячи з викладеного, повноваження прокурора, визначені у ч. 1 ст. 20 Закону України "Про прокуратуру", у межах такої форми участі прокурора у цивільному процесі як звернення до суду із заявами про захист прав, свобод та інтересів інших осіб або державних чи суспільних інтересів і участь його у цивільних справах реалізованими бути не можуть.

Далі слід акцентувати: якщо органи та особи, які відповідно до наданих їм законом повноважень звернулися до суду за захистом прав, свобод та інтересів інших осіб, змінили підставу або предмет позову, збільшили або зменшили розмір позовних вимог чи відмовилися від позову, це не тягне за собою правових наслідків для позивача, який не погоджується із вчиненими ними діями. За позивачем залишається право вимагати від суду розгляду справи і вирішення вимоги у первісному обсязі (ч. 2 ст. 46 ЦПК України).

При цьому потрібно звернути увагу на те, що зазначене положення можна застосовувати лише у разі, коли особа, яка має цивільну процесуальну дієздатність і в інтересах якої подана заява, підтримує заявлені зазначеними органами та особами вимоги. В іншому випадку слід застосовувати положення, передбачене у ч. 3 ст. 46 ЦПК України, тобто залишати заяву без розгляду. У разі, коли провадження у справі відкрито на захист прав, свобод та інтересів особи, яка не має цивільної процесуальної дієздатності, застосовувати положення, закріплене у ч. 2 ст. 46 ЦПК України, можна тільки, якщо заявлені вимоги підтримує законний представник такої особи.

Враховуючи п. 7 ч. 1 ст. 207 ЦПК України, якщо особа, в інтересах якої було подано позовну заяву (заяву), має цивільну процесуальну дієздатність і не підтримує вимоги, заявлені органами та особами, яким таке право надано законом, вона має звернутися до суду з відповідною заявою. У випадку, коли провадження у справі відкрито на захист прав, свобод та інтересів особи, яка не має цивільної процесуальної дієздатності, звертатися до суду з заявою повинні законні представники цієї особи.

Отже, у разі надходження до суду заяви про те, що особа, в інтересах якої відкрито провадження у справі, не підтримує заявлені вимоги, суд зобов'язаний залишити позовну заяву (заяву) органів та осіб, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб, без розгляду (ч. 3 ст. 46 ЦПК України). Оскільки розглядати цивільну справу

всупереч бажанню особи, в інтересах якої подано позовну заяву (заяву), буде не відповідним принципу диспозитивності.

Видається, що положення ч. 3 ст. 46 ЦПК України не можна застосовувати до позовів, що пред'являються з метою захисту прав, свобод та законних інтересів невизначеного кола осіб, оскільки у цьому випадку конкретні особи участі у справі не беруть. І цього приводу слухним видається вислів М.С. Шакарян: "Но если бы даже отдельные граждане вступили в такой процесс, едва ли его судьбу можно было бы поставить в зависимость от их воли" [10, с. 117].

Таким чином, ми дослідили процесуальну форму участі у позовному провадженні органів та осіб, яким законом надано право захищати права, свободи та законні інтереси інших осіб, у разі звернення до суду із заявами про захист прав, свобод та інтересів інших осіб або державних чи суспільних інтересів і участі у цивільних справах. Проведена наукова розвідка дозволила зробити низку таких *висновків*:

1. Використання виокремлених у юридичній літературі термінів, якот: "процесуальні позивачі", "заявники позовів", "держоргани-заявники", "сторони у процесуальному розумінні", "функціонери", - для позначення участі у позовному провадженні органів та осіб, яким законом надано право захищати права, свободи та законні інтереси інших осіб, є змістовно необґрунтованим. Найбільш вдалим у цьому контексті є використання законодавчого терміну - "органи та особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб", оскільки він відбиває найсуттєвішу рису цієї категорії осіб, які беруть участь у справах, - їх участь у процесі у формі його ініціювання або іншої встановленій законом формі для захисту прав, свобод чи законних інтересів інших осіб.

2. На підставі ч. 1 ст. 127 ЦПК України суд повинен невідкладно разом із копією ухвали про відкриття провадження у цивільній справі надіслати особі, на захист прав, свобод та інтересів якої було відкрите провадження, копію позовної заяви з копіями доданих до неї документів.

3. Повноваження прокурора, визначені у ч. 1 ст. 20 Закону України "Про прокуратуру", у межах такої форми участі прокурора у цивільному процесі як звернення до суду із заявами про захист прав, свобод та інтересів інших осіб або державних чи суспільних інтересів і участь його у цивільних справах реалізованими бути не можуть.

4. Положення ч. 3 ст. 46 ЦПК України не застосовуються до позовів, що пред'являються з метою захисту прав, свобод та законних інтересів невизначеного кола осіб, адже у цьому випадку конкретні особи участі у справі не приймають.

Усі інші проблеми, пов'язані із дослідженням участі у позовному провадженні органів та осіб, яким законом надано право захищати права,

свободи та законні інтереси інших осіб (зокрема, у формі подання висновків на виконання своїх повноважень), які існують у теорії і на практиці, виходять за межі цієї статті і становлять *перспективні напрямки подальших наукових розвідок*.

Використана література:

1. Абрамов С.Н., Чапурский В.П., Шкундин З.И. Гражданский процесс / Под общ. ред. С.Н. Абрамова. – М.: Юрид. изд-во министерства юстиции СССР, 1948. – 362 с.
2. Алиева И.Д. Защита гражданских прав прокурором и иными уполномоченными органами. – М.: Волтерс Клувер, 2006. – 128 с.
3. Выход М.А. Стороны – основные лица искового производства. – Саратов: Изд-во Саратовского ун-та, 1968. – 76 с.
4. Власов А.А. Гражданское процессуальное право: Учебник. – М.: ТК Велби, 2003. – 432 с.
5. Гражданский процесс: Учебник / Отв. ред. В.В. Ярков. – 6-е изд., перераб. и доп. – М.: Волтерс Клувер, 2006. – 702 с.
6. Гражданский процесс: Учебник / Под общ. ред. Н.М. Коршунова. – М.: Эксмо, 2005. – 800 с.
7. Гражданское процессуальное право: Учебник / Под ред. М.С. Шакарян. – М.: ТК Велби: Проспект, 2004. – 580 с.
8. Джалилов Д.Р. Лица, участвующие в гражданских делах искового производства. – Душанбе: ИРФОН, 1965. – 68 с.
9. Кац С.Ю. Участие прокуратуры в советском гражданском процессе: Учебное пособие. – Х.: Харьковский юридический институт, 1958. – 63 с.
10. Комментарий к Гражданскому процессуальному кодексу Российской Федерации / Отв. ред. М.С. Шакарян. – М.: ТК Велби, Изд-во "Проспект", 2003. – 752 с.
11. Марткович И.Б. Процессуальное положение суда и прокурора при разбирательстве гражданских дел в суде первой инстанции // Труды Иркутского гос. ун-та им. А.А. Жданова. – Т. 17. – Вып. 2. – Иркутск, 1956. – С. 115–137.
12. Осокина Г.Л. Гражданский процесс. Общая часть. – М.: Юристъ, 2004. – 667 с.
13. Туманова Л.В. Лица, участвующие в деле в целях защиты публично-правовых интересов: Монография. – Тверь: Твер. гос. ун-т, 2001. – 198 с.
14. Цивільний процес України: Академічний курс: Підручник / За ред. С.Я. Фурси. – К.: Видавництво Фурси С.Я.: КНТ, 2009. – 848 с.
15. Шакарян М.С. Субъекты советского гражданского процессуального права. – М.: ВЮЗИ, 1970. – 216 с.
16. Штефан М.Й. Цивільне процесуальне право України: Академічний курс: Підручник. – К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2005. – 624 с.
17. Штефан М.Й. Цивільний процес: Підручник. – Вид. 2-ге, перероб. та доп. – К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2001. – 696 с.

18. Эриашвили М.И. Участие прокурора в гражданском процессе: Монография / Под ред. Н.М. Коршунова. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2002. – 55 с.

Стаття надійшла до редколегії 18.08.2010 р.

УДК 343.341

Ю.А. Никитюк
О.В. Шамара

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ
УДОСКОНАЛЕННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОГО
ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ**

Висвітлені проблемні питання співвідношення понять "тероризм", "терористична діяльність", "терористичний акт" в антитерористичному законодавстві України. Проаналізовані існуючі проблеми невідповідності норм Закону України "Про боротьбу з тероризмом" нормам Кримінального кодексу України, запропоновані шляхи рішення існуючих невідповідностей.

Ключеві слова: *терористична діяльність, тероризм, антитерористичне законодавство.*

Освещено проблемные вопросы соотношения понятий "терроризм", "террористическая деятельность", "террористический акт" в антитеррористическом законодательстве Украины. Проанализированы существующие проблемы не соответствия норм Закона Украины "Про борьбу с терроризмом" нормам Уголовного кодекса Украины, предложены пути решения существующего не соответствия.

Ключевые слова: *террористическая деятельность, терроризм, антитеррористическое законодательство.*

In the article it is shown the problem questions of correlation of definitions "terrorism", "terrorist activity", "act of terrorism" in the antiterrorist legislation of Ukraine. It is analyzed the present problems of disparity of the rules of Ukrainian law "On the struggle against terrorism" to the rules of Criminal Code of Ukraine. It is offered the ways of solution this disparity.

Key-words: *terrorist activity, terrorism, antiterrorist legislation.*

Необхідною умовою протидії терористичним загрозам на національному ґрунті є формування ефективної державної політики протидії терористичній діяльності, що вимагає вироблення чіткої концепції та стратегії, базових принципів, концептуальних засад і законодавчих норм та визначення шляхів їхньої практичної реалізації. Загалом, ця проблема-